

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Національного
університету «Чернігівська політехніка»
31.03.2025 р. протокол № 4

Введено в дію наказом ректора
від 31.03.2025 р. № 67/ВС

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ВІДКРИТУ НАУКУ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Чернігів 2025

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 Це Положення про відкриту науку в НУ “Чернігівська політехніка” (далі Положення) регулює відносини щодо відкритого доступу до наукових публікацій, дослідницьких даних, препринтів, що створюються в НУ “Чернігівська політехніка”, а також порядок взаємодії суб’єктів відкритої науки та елементів інфраструктури відкритої науки НУ “Чернігівська політехніка”.

1.2 Положення розроблено відповідно до Конституції України, з урахуванням законів України «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про доступ до публічної інформації», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію», «Про цифровий контент та цифрові послуги», «Про захист персональних даних», «Про авторське право і суміжні права», «Про вищу освіту», Кодексу академічної доброчесності, наказу № 100 від 31.05.2021 р., “Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт та індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на плагіат в Національному університеті “Чернігівська політехніка”, наказу № 100 від 31.05.2021 р., “Порядок проведення перевірки наукових, навчальних та навчально-методичних видань на плагіат в Національному університеті «Чернігівська політехніка»”, наказ № 26 від 31.08.2020 тощо.

1.3 Положення базується на принципах відкритої науки та відкритого доступу, визначених: Рекомендацією ЮНЕСКО щодо відкритої науки 2021 р., Рекомендацією Комісії (ЄС) 2018/790 від 25.04.2018 щодо доступу до наукової інформації та її збереження, Директивою (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту та Ради від 20.06.2019 щодо відкритих даних та повторного використання інформації державного сектору, Регламентом (ЄС) 2021/695 Європейського Парламенту та Ради від 28.04.2021 про заснування Рамкової програми досліджень та інновацій «Горизонт Європа», що визначає правила щодо її участі та розповсюдження, а також про скасування Регламентів (ЄС) № 1290/2013 та (ЄС) №1291/2013, Модельною грантовою угодою Рамкової програми Горизонт Європа та іншими документами установ ЄС.

1.4 У цьому документі терміни вживаються у таких значеннях:

академічний текст – авторський твір наукового, науково-технічного й навчального характеру у формі дисертації, кваліфікаційної випускної роботи, наукового видання, наукової статті, звіту у сфері наукової та науково-технічної діяльності, депонованої наукової роботи, підручника, навчального посібника, інших наукових і навчально-методичних праць;

відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного й оперативного доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

відкрита наука – підхід до здійснення наукової й науково-технічної діяльності, який передбачає забезпечення доступу до об’єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів і науково-технічної інформації з можливістю їх багаторазового використання, обміну й розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо;

відкриті навчальні ресурси – матеріали для навчання, викладання й дослідницької діяльності в будь-якому форматі та середовищі, які знаходяться в суспільному надбанні або видані за відкритою ліцензією, що забезпечує безкоштовний доступ, повторне використання, перепризначення, адаптацію і повторне розповсюдження іншими особами;

дослідник – особа, яка перебуває у договірних відносинах з Університетом, включно з педагогічними, науково-педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти Університету та іншими особами (зокрема відрядженими й запрошеними дослідниками), які використовують ресурси Університету та виконують науково-дослідне завдання в Університеті або іншим чином беруть участь у науково-дослідному проєкті, зокрема в проєктах, що фінансуються спонсорами;

дослідницькі дані – дані та/або метадані, зібрані та/або одержані в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень, які, зокрема, використовуються для підтвердження цих досліджень і отриманих наукових результатів;

електронний архів Університету IRChNUT – відкритий електронний архів Університету, що накопичує, зберігає, розповсюджує й забезпечує довготривалий, постійний і надійний доступ через Інтернет до матеріалів наукового, освітнього та навчально-методичного призначення, створених працівниками будь-якого структурного підрозділу, а також докторантами, аспірантами й студентами Університету;

інформація з обмеженим доступом – конфіденційна, таємна й службова інформація;

інфраструктура відкритої науки – віртуальна та/або фізична дослідницька інфраструктура загального використання (включно з науковим обладнанням та інструментами; інформаційними ресурсами, такими як журнали й архіви відкритого доступу, платформи даних; сучасними дослідницькими інформаційними системами; відкритими бібліометричними й наукометричними системами, що використовуються для оцінювання та аналізу різних галузей науки; відкритою інфраструктурою для обчислень і обробки даних тощо, що необхідна для підтримання відкритої науки й задоволення наукових і дослідницьких потреб академічної спільноти;

наукова діяльність – інтелектуальна й творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та/або пошук способів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні й прикладні наукові дослідження;

науковий результат – нове наукове знання або дані досліджень, одержані в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і зафіксовані на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, кваліфікаційної роботи наукового й освітньо-наукового рівня, препринту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проєкту нормативно-правового акта, нормативного документа, наукового програмного забезпечення, апаратного забезпечення або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову тощо;

науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання й використання нових знань для вирішення технологічних, інженерних, економічних, соціальних і гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження й науково-технічні (експериментальні) розробки;

науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах і закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та/або науково-технічною діяльністю;

наукове програмне забезпечення – науковий результат, одержаний у процесі фундаментального або прикладного наукового дослідження у вигляді виконуваних файлів, вихідного коду або алгоритму, зафіксованого на носіях інформації. Наукове програмне забезпечення може належати до об'єктів дослідницької інфраструктури;

оптимізовані дослідницькі дані (FAIR-дані) – дані, які зберігаються в електронній формі й відповідають принципам належного управління дослідницькими даними (принципам FAIR);

принципи належного управління дослідницькими даними (принципи FAIR) – принципи, що передбачають забезпечення багаторазового використання дослідницьких даних, їх доступність, здатність до взаємодії з різними типами даних (інтероперабельність) і здійснення оперативного пошуку необхідної інформації;

ресурси Університету – фінансові кошти, інформація, зокрема рекламного характеру, знання, матеріально-технічна база або інші ресурси, включно з обладнанням, витратними матеріалами Університету, що використовуються при здійсненні наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності;

службовий об'єкт права інтелектуальної власності – створений автором об'єкт права інтелектуальної власності в порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем із використанням ресурсів Університету.

1.5 Політика поширюється на всю діяльність Університету, зокрема освітній процес і наукову діяльність, на всіх дослідників Університету та на результати наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності, проведеної з використанням ресурсів Університету.

1.6 Політика не поширюється на результати діяльності, що виконується поза межами посадових обов'язків працівників Університету, проте не виключає можливості використання систем Університету для публікації й архівування результатів досліджень (наприклад, електронний архів IRChNUT).

II. МЕТА, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТІ

2.1 Метою впровадження й функціонування відкритої науки в Університеті є забезпечення можливості відкритого обміну знаннями та повторного використання результатів досліджень, а також інтеграція Університету до європейського дослідницького й освітнього простору.

2.2 Цілями впровадження відкритої науки є:

- підтримка поширення, інтерпретації й повторного використання результатів досліджень;

- підвищення достовірності, надійності й відтворюваності результатів досліджень;
- забезпечення можливості підтвердження, розвитку й вдосконалення результатів дослідження.

2.3 Для досягнення визначених мети та цілей необхідно:

- розвивати наукові дослідження Університету як процес, заснований на академічній свободі й доброчесності, творчості та співпраці, відкритості й прозорості, доступності та можливості перевірки;
- здійснювати наукову й науково-технічну діяльність у взаємодії з освітнім процесом, а також створенням інновацій з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема через: відкритий доступ до наукових результатів і науково-технічної інформації; принципи належного управління дослідницькими даними (принципи FAIR); відкриті навчальні ресурси;
- забезпечувати доступ до наукових результатів у межах правових та етичних норм з урахуванням обставин, що можуть обмежувати відкритий доступ до наукових результатів (зокрема вимоги конфіденційності, договірні умови тощо);
- створювати умови для здійснення ефективної роботи з науково-технічною інформацією та об'єктами інфраструктури відкритої науки;
- підвищувати рівень обізнаності й формувати компетентності з відкритої науки;
- популяризувати відкриту науку й залучати спільноту Університету до участі в проєктах, спрямованих на впровадження принципів відкритої науки;
- розвивати високий рівень культури відкритих досліджень в Університеті.

III. ЦІННОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

3.1 Члени громади Університету поділяють та керуються у своїй академічній діяльності цінностями й принципами відкритої науки.

3.2 Основні цінності відкритої науки:

якість і доброчесність – відкрита наука базується на повазі до академічних свобод і прав людини, а також сприяє забезпеченню високої якості досліджень за допомогою об'єднання різноманітних джерел знань і надання вільного доступу до методів досліджень та наукових результатів, що створює умови для їх ретельного аналізу й перевірки з використанням прозорих процедур;

суспільна користь – як глобальне суспільне благо, відкрита наука має належати й приносити користь усьому людству. З цією метою наукові знання мають знаходитися у відкритому доступі, а наукові досягнення бути частиною суспільного надбання. Наукова практика повинна бути інклюзивною, стійкою й справедливою, зокрема щодо можливостей для отримання наукової освіти та розвитку потенціалу;

справедливість і рівність – відкрита наука повинна відігравати важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для дослідників із розвинутих країн і країн, що розвиваються, створюючи умови для справедливого й взаємовигідного обміну науковими ресурсами та результатами, а також умови для рівного доступу до

наукових знань як тих, хто їх створює, так і тих, хто ними користується, незалежно від місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних умов, кар'єрного рівня, мови, релігії, інвалідності, міграційного статусу чи будь-яких інших підстав;

різноманітність та інклюзивність – відкрита наука повинна охоплювати різноманітні знання, практики, методи й процедури роботи, мови, результати та теми досліджень, що підтримують потреби і епістемічний плюралізм наукової спільноти загалом, різних дослідницьких колективів та окремих науковців, а також громадськості й носіїв знань за межами традиційного наукового співтовариства, включно з представниками корінних народів і місцевими громадами, а також соціальними суб'єктами з різних країн та регіонів за потреби.

3.3 Основні принципи відкритої науки:

прозорість, перевірка, критичний аналіз та відтворюваність – відкритість варто заохочувати на всіх етапах наукової діяльності з метою посилення надійності й точності наукових результатів, посилення впливу науки на суспільство та підвищення спроможності суспільства вирішувати складні взаємопов'язані завдання. Підвищення відкритості приводить до посилення прозорості й довіри до наукової інформації, а також зміцнює фундаментальні основи науки як окремої форми знання, що ґрунтується на доказах і перевіряється за допомогою співвіднесення з реальністю, логічного аналізу та експертного контролю;

рівність можливостей – усі науковці, інші суб'єкти відкритої науки й зацікавлені сторони, незалежно від місця проживання, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних умов, рівня кар'єри, дисципліни, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу чи будь-яких інших підстав, мають право на рівні можливості, щоб отримати доступ до відкритої науки, зробити свій внесок та отримати користь;

відповідальність, повага та підзвітність – підвищення відкритості призводить до посилення відповідальності всіх суб'єктів, які залучені до відкритої науки. Відповідальність, як і звітність перед громадськістю, своєчасне виявлення конфліктів інтересів і можливих соціальних та екологічних наслідків наукової діяльності, інтелектуальна чесність та повага до етичних принципів і особливостей досліджень, має стати основою для належного управління відкритою наукою; співпраця, участь та інклюзивність – співпраця на всіх етапах наукової діяльності, поза межами географічних, мовних, поколінневих і ресурсних відмінностей, має стати нормою. Міждисциплінарна співпраця має сприяти повноцінній і ефективній участі представників громадськості, а також включенню знань маргіналізованих спільнот для вирішення соціально значущих проблем;

гнучкість – наявність різноманітних наукових систем, суб'єктів і ресурсів, а також стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій виключають можливість застосування універсальних підходів до інструментів та практик відкритої науки й спонукають установи заохочувати різні способи розвитку відкритої науки та форми її реалізації, дотримуючись вищезазначених основних цінностей і максимально враховуючи інші принципи відкритої науки; сталість – забезпеченню максимальної ефективності й дієвості відкритої науки сприяють стійкі довгострокові методи роботи, послуги, інфраструктура та моделі фінансування, що дозволяють забезпечити рівноправну участь науковців із менш привілейованих установ і країн. Об'єкти інфраструктури відкритої науки мають

функціонувати й фінансуватися переважно на некомерційній основі, спираючись на довгострокову концепцію, що вдосконалює практику відкритої науки та забезпечує постійний і необмежений доступ для всіх охочих.

3.4 Університет проводить системну роботу, спрямовану на формування й розвиток культури відкритої науки в академічній спільноті.

IV. ДОСТУП ДО НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

4.1 Університет прагне забезпечити безперешкодний доступ до наукових результатів без будь-яких фінансових, юридичних і технічних перешкод у межах законодавства України та своїх повноважень.

4.2 Наукові результати Університету за можливості мають знаходитися у відкритому доступі під стандартною відкритою ліцензією Creative Commons (CC-BY – Зазначення Авторства або CC-BY-ND/NC – Зазначення Авторства – Некомерційна – Без Похідних).

4.3 Університет рекомендує дослідникам оприлюднювати результати у формі наукової статті, наукової доповіді, монографічного дослідження в авторитетних міжнародних наукових виданнях на умовах відкритого доступу.

4.4 Якщо дослідники Університету співпрацюють із працівниками інших установ, то дія цієї Політики поширюється на ту частину наукового результату, що отримана вченими Університету, якщо немає спеціальної угоди про інше.

4.5 До наукових результатів, отриманих у процесі виконання досліджень за договорами, застосовуються умови доступу, встановлені цими договорами.

V. ДОСТУП ДО ДОСЛІДНИЦЬКИХ ДАНИХ УНІВЕРСИТЕТУ

5.1 Дослідницькі дані Університету мають зберігатися в електронній формі.

5.2 Управління дослідницькими даними Університету здійснюється відповідно до принципів FAIR.

5.3 Університет рекомендує дослідникам складати на початковому етапі дослідження плани управління даними, які передбачають, як дані будуть оброблятися відповідно до принципів FAIR.

5.4 Доступ до дослідницьких даних надається через інституційний репозитарій даних Університету для вільного багаторазового використання, збереження й поширення за умови правильного цитування джерела та для підтвердження наукових результатів, представлених у формі наукового звіту, наукової статті, наукової доповіді, монографічного дослідження тощо.

5.5 Обмеження доступу до дослідницьких даних Університету може бути встановлено для випадків, що визначені законодавством України та/або спеціальними угодами щодо поширення й використання цих даних.

5.6 Дослідницькі дані Університету додатково можуть також розміщуватися в інших репозитаріях даних (наприклад, Zenodo, Figshare), призначених для спільного архівування даних з різних інституцій.

VI. ВІДКРИТІ НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

6.1 Навчальні та дидактичні матеріали, які працівники Університету створили для використання в освітньому процесі, повинні мати цифровий

ідентифікатор об'єкта – DOI (Digital Object Identifier), бути загальнодоступними та поширюватися у відкритому доступі за відкритими ліцензіями Creative Commons (CC-BY або CC-BY-SA), якщо це не порушує чинне законодавство про інтелектуальну власність.

6.2 Відкриті навчальні ресурси видаються й надаються в доступ через електронний архів Університету IRChNUT та інші зовнішні платформи відкритого доступу.

6.3 Необхідною умовою для навчальних ресурсів, які використовуються в освітньому процесі Університету, є те, що вони створюються в межах робочого навантаження викладача.

6.4 Якщо відкриті навчальні ресурси створені у співпраці з працівниками інших установ, в угоді про співпрацю має бути зазначено, які частини змісту (вправи, екзаменаційні питання, навчальні матеріали, аудіовізуальні матеріали власного виробництва) можуть бути доступними відповідно до цієї Політики.

VII. НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ, СТВОРЕНІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

7.1 Наукові результати здобувачів освіти доступні на умовах, визначених цим Положенням.

7.2 Якщо немає обмежень, викладених у п. 8 цього Положення, то кваліфікаційні роботи здобувачів освіти та дані досліджень розміщуються для доступу в електронному архіві Університету IRChNUT.

VIII. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ЕТИКА

8.1 Наукові результати Університету й відкриті навчальні ресурси, авторами яких є працівники Університету, є службовими об'єктами права інтелектуальної власності, тому до них застосовуються норми цього Положення, з урахуванням умов доступу за п. 4.1.

8.2 Приймаючи рішення про розповсюдження дослідницьких даних і наукових результатів за принципами відкритої науки, дослідники зобов'язані пересвідчитись, що дослідження не має конфіденційного характеру або не виконувалось на договірних умовах, які унеможливають відкритий доступ.

8.3 Розміщення у відкритому доступі наукових результатів і відкритих навчальних ресурсів, які включають об'єкти права інтелектуальної власності, що належать іншим особам, можливе за умови оформлення дозволу власників прав на таке використання у встановленому чинним законодавством порядку.

8.4 Дослідники повинні перед розміщенням дослідницьких даних і наукових результатів за принципами відкритої науки пересвідчитись, що вони не містять інформації, яку необхідно захищати об'єктами промислової власності, зокрема винаходами, корисними моделями, промисловими зразками тощо. Вільний доступ до наукових результатів, академічних текстів, що містять інформацію, яка потребує захисту прав інтелектуальної власності, відтермінується строком на 24 місяці.

8.5 Умови Положення не розповсюджуються на дослідницькі дані й наукові результати, які містять інформацію з обмеженим доступом.

8.6 Університет рекомендує дослідникам зберігати права власності й авторські права на наукові результати, які можуть бути відчужені, при укладанні

видавничих договорів і ліцензій на їх використання та передавати видавцям лише ті права, які необхідні для публікації.

8.7 Університет зобов'язується надавати допомогу дослідникам щодо питань ліцензування, набуття прав інтелектуальної власності на наукові результати й академічні тексти, оцінювання ризиків можливостей передчасного відкриття інформації.

8.8 Дослідники повинні дотримуватися високих стандартів наукової етики, утримуватися від будь-яких маніпулювань дослідницькими даними й науковими результатами, адже це може підірвати довіру до авторитету дослідника, Університету та наукової діяльності загалом.

8.9 Університет зобов'язує всіх учасників науково-дослідної діяльності й освітнього процесу дотримуватися Кодексу корпоративної культури.

8.10 Університет зобов'язує дослідників, які надають доступ до дослідницьких даних, наукових результатів, об'єктом яких є люди, отримувати від них інформовану згоду відповідно до рекомендацій Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини як об'єкта дослідження».

8.11 Університет рекомендує дослідникам зважати на те, що ідентифікуюча інформація в результатах досліджень, включно з прізвищем та ініціалами осіб, не повинна подаватися у письмових описах, зазначатися на фотографіях і діаграмах, якщо тільки ця інформація не є суттєвою для наукових цілей і у разі надання доступу до неї отримано інформовану згоду та/або згоду суб'єкта персональних даних.

ІХ. ІНФРАСТРУКТУРА ВІДКРИТОЇ НАУКИ УНІВЕРСИТЕТУ

9.1 Університет розвиває відповідну інфраструктуру для досягнення мети і цілей, визначених цим Положенням.

9.2 До інфраструктури відкритої науки Університету належать:

- електронний архів Університету IRChNUT – для надання безперешкодного доступу до наукових результатів, академічних текстів, що створені дослідниками Університету;
- видавнича платформа наукової періодики – для функціонування журналів відкритого доступу, що надають вільний онлайнвий доступ до результатів наукових досліджень;
- видавнича платформа Університету – для опублікування у відкритому доступі навчальних і наукових видань;
- відкриті наукометричні платформи для моніторингу й оцінювання наукової діяльності;
- серверні потужності для зберігання наукових результатів, дослідницьких даних, відкритих освітніх ресурсів та інструментів безпечного керування конфіденційними даними досліджень;
- відкрите програмне забезпечення для здійснення наукової діяльності;
- відкриті лабораторії.

9.3 Окремі елементи інфраструктури відкритої науки Університету впроваджуються й підтримуються як самим Університетом, так і у співпраці з іншими організаціями.

9.4 Елементи цифрової інфраструктури відкритої науки мають базуватися, зокрема, й на програмному забезпеченні з відкритим кодом. Ці елементи можуть підтримуватися як з державного бюджету України, розпорядником якого є Університет, так і з джерел, що не заборонені законодавством України, включно зі спеціальними грантовими проектами для розвитку відкритої науки та виділенням цільового відсотка на розвиток інфраструктури відкритої науки від кожного профінансованого грантового проекту.

Х. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВІДКРИТОЇ НАУКИ

10.1 Для досягнення мети і цілей, визначених цією Політикою, необхідно підвищувати рівень обізнаності й формувати компетентності з відкритої науки в усіх учасників наукового та освітнього процесів Університету.

10.2 Робота з підвищення рівня обізнаності й формування компетентності з відкритої науки може здійснюватися за такими напрямками:

- включення тем з відкритої науки в освітні компоненти;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- освітні заходи (надання рекомендацій, консультацій, проведення семінарів, круглих столів, тренінгів тощо);
- публічні обговорення;
- спеціальні акції й кампанії з популяризації (інсталяції, виставки, флешмоби, квести тощо);
- дослідження з питань відкритої науки.

10.3 Здобутки у впровадженні практик відкритої науки (зокрема відкритий доступ до публікацій і даних, внесок у відкрите рецензування, розробка відкритих освітніх ресурсів) враховуються при укладанні контрактів, просуванні й перебуванні на посаді.